

SE JE MIKLOŠ KÜZMIČ V SVOJEM PREVODU EVANGYELIOMOV RES NASLANJAL NA ŠTEFANA KÜZMIČA?

Namen pričujoče razprave je dokazati samostojnost Mikloša Küzmiča pri prevajanju nedeljskih in prazničnih evangelijev (Szvėti evangyeliomi 1780). Iz pričujočega, doslej še neobjavljenega in v korespondenci M. Küzmič – J. Szily najstarejšega pisma z dne 1. novembra 1777 sledi, da se M. Küzmič pri prevajanju omenjenih evangelijev ni naslanjal na Štefana Küzmiča (Nouvi zakon 1771). Hkrati je v omenjenem pismu poudarjeno, da »stari slovenski jezik« (tako imenujeta prekmurščino oba Küzmiča) ni hrvaški jezik.

The purpose of this study is to prove the independence of Mikloš Küzmič in his translation of Sunday and the holiday gospels (Szvėti evangyeliomi, 1780). From the letter of November 1, 1777, (until now unpublished), which is also the oldest letter in the correspondence between M. Küzmič and J. Szily, it is evident that M. Küzmič in translating the aforementioned gospels did not rely on Štefan Küzmič (Nouvi zákon, 1771). Also, the letter emphasizes the fact that the »old Slovene language« (term used by both Küzmičs) is not Croatian.

V splošnem uvodu v Sveto pismo¹ (1996: 41) beremo tole:² »Mikloš Küzmič je po Vulgati prevedel evangelije ter se v pravopisu in jeziku naslanjal na prevod Štefana Küzmiča.«³

Trditev, da bi bil prevod *Szvétih evangyeliomov* (1780, dalje SE) M. Küzmiča vsaj na nekaterih mestih prepis prevoda *Nouvoga zákona* (1771, dalje NZ) Š. Küzmiča, zavrača V. Novak: »Mikloševo samostojnost izpričuje celo pravopisna novost: za glas ž je namreč uvedel znak 's, kar so prej pisali kot 'z«⁴ (Zelko 1937: 10). O neodvisnosti prevoda SE od prevoda NZ govori vsaj posredno Novak že prej (1935: 37; 1936: 14–15).

Šlebingerju sledi Anton Vratuša: »Če je v času, ko se je Mikloš lotil prevajanja po vulgati, že obstajalo sv. pismo v prekmurščini, je čisto naravno, da je Štefanov prevod uporabljal, posebno tam, kjer ni našel v domačem govoru adekvatnega

¹ Slovenski standardni prevod.

² Povzeto po Janku Šlebingerju, *SBL I*, Ljubljana, 1996, 41.

³ Mikloš Küzmič: Dol. Slaveči, 15. 9. 1737 – Sv. Benedikt v Kančevcih, 11. 4. 1804; Štefan Küzmič: Strukovci, 1723 – Surd, 22. 12. 1779. – Še do danes ni razčiščeno njuno sorodstvo. M. Küzmič v pismu škofu Szilyju z dne 1. marca 1779 pravi: ».../ in opere cognati mei Surdensis praedicantis« (».../ v delu mojega sorodnika, surdanskega predikanta). Cognatus gr. συγγενής óν, pomeni dobesedno 'skupaj rojen', 'rodbinski'. Beseda cognatus nastopa v evangeliju. Š. Küzmič prevaja: »Veli eden zvišesnyega popa szlugov rodbina bodoucsi onoga, komi je Peter vŭhou od/zekao« (Jn 18, 26); M. Küzmič pa: »Pravo je nyemi eden z-szlugov vífesnyega Popa, rod onoga, komi je od/zekao Peter vŭhou« (35) (Dicit ei unus ex servis pontificis, cognatus eius, cuius absceidit Petrus auriculam). Oba Küzmiča prevajata izraz cognatus podobno, prvi z 'rodbina bodoucsi', drugi z 'rod'. – Dober poznavalec M. Küzmiča in korespondence M. Küzmič – J. Szily dr. Gyula Géfin pravi (1935: 234), da je bil M. Küzmič bratranec (unokatestvér) Š. Küzmiča.

⁴ Da je avtor tega besedila V. Novak, trdi sam v svoji knjigi (1976: 183, op. 50).

izraza za besedilo latinske predloge. Mikloš je to ugodnost res tudi izkoristil. Ni namreč verjetno, da bi se pri skovankah in novih izrazih sicer oba prevoda ujemala. «Potem navaja Vratuša nekaj primerov in nadaljuje: »Kljub temu je Miklošev prevod vendar samostojno delo. Kadar ni našel sam zadovoljivega izraza za kakšno mesto v latinski predlogi, je kar pogledal v Štefanov prevod. V takem primeru je največkrat enostavno iskani izraz kar prepisal iz NZ« (1974: 62–69).

Jezik (in v zvezi z njim vsaj posredno tudi samostojnost) M. Küzmiča pohvali Vratuša že leta 1939: »Miklošev jezik je naroden, brez tujk, brez nepotrebnih naslonic, pa tudi brez člena, ki mu ga je nudila predloga« (1939: 11).

Vratuševo trditev (1974: 64) pojasnjuje V. Novak takole: »K Vratuševemu stavku: '... da ne bi bilo prav trditi, da vsaka podobnost oziroma enakost med našima tekstoma kaže Štefanov vpliv na Mikloša, saj lahko izvira že iz predlog' – je treba dodati bistveno dopolnilo: sintaktična podobnost ali enakost; leksikalna pa izvira seve iz istega ali sosednega govora, ki ga je V. analiziral« (1975/76: 62).

Če upoštevamo pričujoče, doslej še neobjavljeno in najstarejše znano pismo M. Küzmiča sombotelskemu škofu Jánosu Szilyju z dne 1. novembra 1777,⁵ potem se moramo pridružiti tistim, »ki trde, da Mikloš sploh ni uporabljal Štefanovih prevodov« (1974: 64).

Pravkar omenjeno pismo sem pred leti dobil iz sombotelskega škofijskega arhiva v fotokopiji.⁶ Ker na njej nista vidna dva povedka, sem zaprosil za novo fotokopijo. Odgovor je bil, da ga kljub skrbnemu iskanju – tudi med zajetno korespondenco M. Küzmič – J. Szily – ne morejo več najti. Povedka prevajam iz smiselne zveze z vprašajem v oklepaju.

M. Küzmič je Szvéte evangeliome pripravil za natis že leta 1776, potem ko jih je bil trikrat prepisal. Odklonilno razmerje M. Küzmiča do uporabe prevoda NZ Š. Küzmiča je razvidno iz njegovega zapisa: »Vandala gens /.../ utinam nunquam vidisset, e Saxonico praelo, ad nos delatum librum Novi Testamenti.«⁷ Ta Küzmičev »utinam nunquam« s konjektivom pluskvamperfekta »vidisset« izraža željo za preteklost, se pravi, naj NZ nikoli ne bi bil zagledal belega dne. Te želje ne izraža zaradi slovstva, saj priznava, da NZ z užitkom berejo zlasti tisti, ki drugega jezika ne znajo, ampak zaradi vere; NZ želi iztrgati iz rok katoličanov (ne pa evangeličanov).

Že od nekdaj, posebej še od tridentinskega koncila je bil v veljavi Index librorum prohibitorum (Seznam prepovedanih knjig); mednje sodijo tudi prevodi Svetega pisma, ki so jih napisali ali izdali nekatoličani. Brez dovoljenja apostolskega sedeža katoličani ne smejo (razen v študijske namene) teh knjig niti brati niti obdržati. Nikjer ni zaslediti, da bi bil M. Küzmič dobil takšno dovoljenje. Ko bi bil namreč

⁵J. Szily je bil umeščen za škofa 20. 8. 1777 (Géfin III: 408); navajano po I. Škafar (SR XXIII/1, 1975, 88).

⁶Za fotokopijo pisma iz sombotelskega škofijskega arhiva (Acta cancellariae) se na tem mestu zahvaljujem arhivarki dr. Marii Kiss.

⁷O da slovensko ljudstvo /.../ nikoli ne bi bilo videlo knjige *Nouvoga zákona*, prinesene k nam iz saksonske tiskarne.

uporabljal NZ v študijske namene, potem bi prav gotovo tuje izraze nadomestil s pristnimi slovenskimi iz NZ. Navajamo nekaj zgledov. Najprej je besedilo iz SE in stran, nato korelat iz NZ z navedkom iz evangelija:

Szpodobno je Kráľeŕstvo nebeŕzko k mustárŕzkomi zrni (19) – priŕzpodobno je kráľeŕstvo nebeŕzko, kŕzerni horesicsnomi (Mt 13, 31);
 z Várasouv bi setŕvali (22) – zevŕzej mejŕzt bi prihájali (Lk 8, 4);
 oblecsenoga vu bejlom gvanti (41) – oblecsenoga vu bejlo ŕzŕknyo (Mr 16, 5);
 i teda pridoucsi aldŕj dár tvoŕj (61) – i teda pridoucsi prneŕzi dár tvoŕj (Mt 5, 24);
 Poglihaj ŕze z-protivníkom tvoŕjim (61) – Boj dobre pámeti kprotivníki tvoŕjemi (Mt 5, 25);
 med krajínov Dekapoliŕa (66) – po ŕzrejdi krajíne ti deŕzét mejŕzt (Mr 7, 31);
 Meŕter (67) – vucŕiteo (Lk 10, 25);
 k-Váraskim vrátam (71) – kvrátam toga meŕzta (Lk 7, 12);
 ŕzomár (72) – ofzel (Lk 14, 5);
 na bre'šno dr'ŕánye z-ŕetŕvanyem vu váras (103) – vu bre'zno krajíno zhitejnyem vu meŕzto (Lk 1, 39);
 Merkaj záto (118) – Záto glédaj (Lk 11, 35).

Glede skovank in novih izrazov, pri katerih se oba prevoda ujemata, moramo imeti pred očmi vsaj tri stoletja trajajoče pesemsko izročilo (pesmarice v kajkavsem dialektu, katoliške in protestantske, ki so jih v Prekmurju ne samo prepisovali, ampak tudi sestavljali); poleg tega pa še številne predloge, »scripta«, o katerih govori M. Küzmič v tem pismu. Duhovniki so si sami iz latinske vulgate sproti prevajali nedeljske evangelije. Če so imeli pred seboj evangelij v hrvaščini, so hrvaške izraze nadomeščali s slovenskimi. Zapise so hranili, da so jih lahko uporabljali tudi tuji duhovniki. Različna, včasih težko berljiva pisava je bila dostikrat vzrok spodrsljanjev. O tem piše tudi Johann Csaplovics: »Duhovniki so bili prisiljeni, da so si, preden so stopili na prižnico, nedeljske evangelije prevedli iz latinščine ali hrvaščine. V knjigo so vtaknili list s prevedenim evangelijskim odlomkom in ga prebrali ljudstvu. Lahko si mislimo, kako zelo so pri tem pazili na čistost jezika«⁸ (1829: 82). M. Küzmič sam je tako delal 17 let.

Z moralno gotovostjo torej lahko trdimo, da se M. Küzmič pri prevajanju evangelijev ni naslanjal na NZ, sicer ne bi bil v tu priobčenem pismu govoril o svojem trudu polnem delu (labores) in v pismu z dne 1. marca 1779 o toliko prečutih nočeh (tot insumptae horae et vigiliae). Ne moremo si namreč misliti, da bi on, ki ga »slovensko ljudstvo má vedno v dobrem spomini i ga skoro bi djao, kak svetca v poštenji drži« (Košič 1992: 176), bil tako nepošten, da bi po eni strani obžaloval, da je izšel NZ, po drugi strani pa iz njega prepisoval.

Morda nas o samostojnosti SE še bolj prepriča Küzmičevo pismo samo, ki ga tu s potrebnimi opombami podajam v slovenskem prevodu.

⁸ Csaplovics je tu uporabil zapis Jožefa Košiča. Rokopis Starine Železnih ino Salaskih Slovenov je rešil s podstrešja gornjelendavske cerkve Franc Ivanocy in ga izročil zgodovinarju J. Grudnu, da ga je objavil v Časopisu za zgodovino in narodopisje XI, 1914, 93–154, pod naslovom Starine železnih in salajskih Slovenov.

Pismo se v prevodu glasi:

Presvetli gospod škof,
meni zelo naklonjeni zavetnik!

Če vrednotim kakovost in razlog podeljene službe tako glede na vzvišenost osebe, ki jo podeljuje, kakor tudi glede na neznatnost tistega, ki to službo sprejema, moram reči, kako presenetljivo in izredno je to, da presvetli gospod škof iznenada mene, ki nikoli nisem na kaj takega mislil in nikakor zaslužil, iz same naklonjenosti imenuje za namestnika in pomočnika rednega vicearhidiakona Slovenske okrogline (Districtus Tóthszághiensis).⁹ Za to izredno milost z vdano spoštljivostjo poljubljam (če smem) vašo posvečeno desnico in se vaši presvetlosti izročam, posvečam in dajem na voljo z dostojno hvaležnostjo, ponižnostjo in poslušno pokorščino, da se vam tako vsaj nekoliko oddolžim za vašo posebno naklonjenost. Ne neham prositi predobrega troedinega Boga, naj vas, presvetli gospod škof, kolikor je le mogoče, dolgo ohrani zdravega in vam vse do poznih let dá moči za uspešno vodstvo škofije; naj vas kot ljubeznivega, modrega in dobrega očeta nenehno varuje!

V roke mi je prišel Slovenski evangelij (Evangelium Vandalicum), ki sem ga bil spisal prejšnje leto (anno superiore a me conscriptum). Ta evangelij so cenzorji, ki jih je bil za to delo izbral in pooblastil sombotelski škofijski konzistorij, pregledali in odobrili. V Győru pa – kot sem zvedel – so (odlašali z natisom?), vendar bi bili morali zagnati vik in krik za njegov natis. Skoraj bi bil (v obupu odnehal?), če me ne bi bila potolažila vaša izredna darežljivost, gorečnost za božjo slavo in bogoljubna velikodušnost. Zares, slovensko ljudstvo (gens Vandala) bedno blodi brez vodnika in trpi veliko škodo, ker je vse do današnjih dni oropano knjig svojega maternega jezika (quod libris suae natalis hodieum spoliata existat) in prav zato žalostno iz srca zdihuje. In kdo ne bi zdihoval in tožil, ko gleda, kako je njegovo ljudstvo, nekoč tako slavno,¹⁰ zdrknilo v prepad skrajne duhovne bede, da ne more dobiti v tisku niti knjige evangelijev za tiste, ki to goreče prosijo in to videti želijo. Zato se pretežna večina silno čudi, ne vem, ali bolj nad našimi predniki ali nad nami samimi, da si ne drznemo ničesar lotiti se v korist našega ljudstva. In prav na račun te nemarnosti in pogubne strahopetnosti smo morali bedni Slovenci (miseri Vandali), ko sem v győrskem semenišču polagal temelje cerkveni disciplini, z rdečico sramu prenašati marsikatero zbadljivko od prečastitega gospoda Emerika Szabója, blagega spomina, takratnega prefekta klerikov. Vse to po pravici, saj uporabljamo rokopisna besedila ali pa v hrvaščini natisnjene evangelije (vel enim Scriptis utimur,

⁹ Vicearhidiakon je bil Janoš Hüll. Rodil se je 24. maja 1714 pri Sv. Sebeščanu (Pečarovci). V duhovnika je bil posvečen 1738. Po posvetitvi je prišel k Nèdeli (Gornji Petrovci) in tu kot župnik služboval do smrti 15. februarja 1781. – Po smrti Ivana Požgaja je bil ok. l. 1763 imenovan za vicearhidiakona Slovenske okrogline. Za njegovega namestnika v vicearhidiakonski službi je bil 7. septembra 1777 imenovan Mikloš Küzmič, Hüll pa najbrž hkrati za častnega kanonika sombotelskega stolnega kapitlja (prim. Géfin III., 162 in Ivan Zelko, *Zgodovina soboške dekanije*, Špitalič 1963, tipkopis, 21). – M. Küzmič prevaja izraz Districtus Tóthszághiensis s Slovenska okroglina, tj. današnja soboška dekanija s Porabjem. Vandalia je širši pojem in pomeni Prekmurje s Porabjem ali Slovenska okroglina (krajina) v smislu Prekmurje s Porabjem.

¹⁰ »Ljudstvo, nekoč tako slavno« (gentem olim celeberrimam). Ali misli M. Küzmič tu na Pribino in na sv. Cirila in Metoda kot pozneje J. Košič? (Prim. Košič 1992: 151).

vel Croaticis in typo Evangeliiis). Zaradi različnosti pisave so nekatera besedila tako bedno zapisana, da se tujim redovnikom ali duhovnikom, povabljenim, da stopijo na prižnico in spregovorijo ljudstvu, dostikrat med branjem evangelija primeri hud spodrselj in so tako navzočim v spotiko. Sam sem bil navzoč, ko je neki redovnik končal pridigo in začel moliti naprej pred zbranim občestvom; sredi molitve pa se je naenkrat ustavil in ni znal izgovoriti niti mu (in medio orationis stitit, et nec mu pronuntiare potuit). Tisti pa, ki uporabljajo hrvaško knjižico, je nujno, bodisi da sčasoma v svoj jezik vpletejo hrvaške besede, bodisi da na nekaterih mestih hrvaške besede nadomestijo z drugimi ali pa so primorani tu in tam besedilo drugače izgovarjati, da bi jih ljudstvo razumelo; vse to pa povzroča veliko težavo tistemu, ki se tega loti (Croatico autem qui utuntur libello vel Croatizare eos necesse est, vel alias voces certis in locis substituere Croaticis, in aliis vero pronuntiationem diversam adhibere, ut populus capiat, quorum utrumque haud levem causat difficultatem illud praetextenti). Potemtakem je očitno, da se zelo moti tisti, ki si je pred nedavnim drznil zatrjevati vam, gospod škof, da mi in naše ljudstvo natančno razumemo Hrvaški evangelij (Croaticum Evangelium). Recimo, da bi tudi razumeli hrvaško – čemur pa nikakor ne moremo pritrditi – menim, da moj trud (labor) pri prevajanju evangelijev ni zaman, saj slovensko ljudstvo željno pričakuje, da bi videlo tisk v svojem jeziku. Vidi ga sicer, in vendar – o da ga nikoli ne bi bilo videlo – namreč knjigo Nougoga zákona, ki vsebuje prevod v ta naš jezik. Knjigo so prinesli k nam iz saksonske tiskarne. Knjiga nehote zbuja odpor in bi jo kot tako morali iztrgati iz rok katoličanov, ker je izpod peresa krivoverskega avtorja, Števana Küzmiča, surdanskega predikanta, ki mi je sicer soroden po priimku, ne pa po veri (... librum Novi Testamenti, in hanc linguam versionem continentem, qui esset vel ex eo exosus, e manibusque Catholicorum eripiendus quod sit authoris Haeretici, Stephani Küzmics, Praedicantis Surdensis, mihi quidem cognomine, ast non Religione affinis).¹¹ Ko to knjigo z užitkom berejo zlasti tisti, ki drugega jezika ne razumejo, je od njene uporabe ne bo mogoče zlahka in s potrpežljivostjo odvrniti (cujus cum lectione delectentur ii potissimum, qui aliam non callent linguam, non facile se patienter ab ejus usu avelli), dokler ne bomo namesto nje natisnili naših knjig. V nemajhno zadrego nas spravlja to, da naši nasprotniki za svoje vernike žrtvujejo dneve in noči in so nenehno na delu. Bolj si prizadevajo za to, da bi svoje utrdili v sekti, druge pa zapeljali, kakor pa mi, da bi naše potrdili v veri, blodeče pa spravili nazaj na pravo pot.

In tako sem nameraval za naše ljudstvo jedrnato sestaviti tudi kratek katekizem z izvlečki iz raznih avtorjev. Prečastiti škofijski konzistorij mi je bil namreč še pred vašo umestitvijo naročil, naj se potrudim spisati omenjeni katekizem. Ko sem pa videl, da moj Evangelij sem ter tja premetavajo tako močni valovi, sem nameraval opustiti sestavljanje omenjenega katekizma, dokler mi niste vi tudi glede tega milostno vlili tolažbe in poguma.¹² S tem, da ste prevzeli zavetništvo nad omenjeno

¹¹ Izraz »*affinis*«, soroden, sosedni ali po svaštvu soroden, nastopa samo enkrat v Svetem pismu (3 Mz 25, 49, Vulgata) in pomeni svak.

¹² Glede evangelijev in katekizma piše 7. novembra 1777 škof Szily M. Küzmiču tole: »Quod ad Evangelium vandalicum attinet, de eo cum opportunum magis videbitur, dispositurus sum.

knjižico katekizma, si boste pri Najvišjem pridobili velike zasluge. Upamo namreč, da bomo iz rok katoličanov lažje iztrgali Katekizem (Catechesim),¹³ ki ga je bil pred nekaj leti pripravil prej omenjeni surdanski predikant, če slovenskemu ljudstvu ponudimo drugega v branje (si alium genti Vandalaе porrexerimus legendum).

Da bi torej odstranili tako številne in tako velike ovire, utrdili Kristusove ovce v veri in preprečili prevratno delovanje na duše, sem sklenil omenjeni Evangelij skupaj z molitvami po pridigi posvetiti vam, gospod škof, kot zelo naklonjenemu mecenu. Kakor sem sam ves vaš, tako naj bo tudi to moje delce vaše. Polagam ga k vašemu posvečenemu prestolu in tako željno čakam na ugodno milost. Priznam namreč, da bi me vaša prevzvišenost morala zapustiti, če ne bi bilo prav vam posvečeno to moje delce. Vaša dobrotljiva svetost in sveta dobrotljivost ter pregoreča vnema do vam zaupanega božjega ljudstva narekujejo, da prav vam posvetim to nezatno delo. Sprejmite ga z veselim srcem in sprejetega z vso dušo podprite. Slovenska okroglina (Vandalia) bo slavno počaščena in se bo veselila, če se iz črnih saj in torture tiska srečno izvije knjiga Evangelijev, saj njeno rojstvo že dolgo in željno pričakuje. Če si knjiga pridobi milost v vaših očeh, potem bodo moji trudi (labores mei) kronani. In to, kar vaša številna nesmrtna dejanja že doslej oznanjajo, bo odslej slavila tudi ta knjižica, namreč vaše ime in sloves na veke. Ko jo ponižno izročam vašemu blagohotnemu zavetništvu, pod plašč vaše darežljivosti, z vdano ljubeznijo poljubljam vašo dobrodelno desnico in ostajam presvetlega gospoda škofa in milostljivega zavetnika

1. novembra 1777
v Ivanovskem dolu

najneznatnejši in nevredni
kaplan, Mikloš Küzmič,
župnik pri Sv. Benediktu, s. r.

P. S. Spisek, ki ste ga našemu prečastitemu gospodu vicearhidiakonu in tudi nam zaukazali, je omenjeni gospod vicearhidiakon, še preden sem prejel od vas pismo, odposlal prečastitemu škofijskemu konzistoriju.

Kar pa boste ukrenili glede prej omenjenih Katehez (intuitu supra dictae Catecheseos), vas ponižno prosim, da me o tem na kratko obvestite.¹⁴

Catechismus autem, cum otium habuerit, tantum continuet Praetitulata Dominatio Vestra: (Kar se tiče Slovenskega evangelija, bom ukrepal, ko se bo zdelo bolj primerno. Katekizem pa naj vaša že prej naslovljena prečastitost, kolikor ji bo prosti čas dopuščal, le nadaljuje). – Iz pisma M. Küzmiča Szilyju z dne 14. januarja 1779 navajam: »Ker pa se v tem zimskem času zlasti ponoči lahko izmakne nekaj ur za prevajanje in sestavljanje katekizma, upam, da bom v kratkem izvedel, kaj bo glede tega blagohotno sklenil ukreniti presvetli gospod škof. Prevedenega imam namreč še iz lanskega leta na približno 10 polah ...« Madžarski škofje so pozneje sprejeli skupen in enoten katekizem, zato ta Küzmičev ni izšel (prim. Škafar, Iz dopisovanja, 90).

¹³ M. Küzmič misli na *Vőre krsztszászke krátki návuk* Š. Küzmiča, natisnjen v Halli 1754.

¹⁴ Gl. op. 12.

Sklep

Iz pričujočega pisma M. Küzmiča škofu Szilyju bi smeli z gotovostjo trditi, da M. Küzmič pri prevajanju nedeljskih in prazničnih evangelijev ni uporabljal NZ. Hkrati v tem pismu v primeri z nekaterimi »kroatizatorji« brani prekmurščino, ki nikakor ni hrvaški (kajkavski) jezik. M. Küzmič ima torej velike zasluge za slovenski karakter Prekmurja, saj se je tako odločno zavzemal za avtohtonost svojega »starega slovenskega jezika«. Iz ljubezni do svojega jezika je 1794 napisal pesem in jo poslal pesniku Simonu Čergiču. V njej pravi, da hrvaški »Gvardinec«, pa naj bi bil to sam Apolon, nima oblasti v Slovenski okroglini (Smej 1976: 129; 1982: 57–60). Pa navedimo to kitico:

Pesnikujmo, Simon, še naprej vsi iz srcá,
zakaj bi lezli gor na Pindos, bolje je domá.
Apolon nima oblasti v Slovenski okroglini,
srečno, Gvardinec, zapoveduj ti v svoji domovini!

Fotokopija pisma M. Kuzmiča škofu J. Szilyju

Illustrissime Domine Praesul, Domine. Do-
mine omni Patrone Praetiosissime!

Si gratias, & ratio collati muneris tam ab excellentia Personae
conferentis, quam a utilitate illud acceptantis pensandi
excellens inde, & magnificentum est ad quod in servatis, ne mi-
seriamodi unquam cogitantem, nullis oneri, meritis. Sed in
tua tua clementia, ad sublevandum Oxoniensem Digne
Totiusque Annum V. A. Diaconum, me gratias honoratis. Si
inoffensum dicitur Dni Praesul. Pro praerecumbenti
ita sacrasse, si affinis decessam vultis cum veneratione
exculcor, meo, dicit, si confesso Illustrissimae tuae
gra par est, et gratia mentis demissione, & obsequiosis
voluntatis devotione, praesentem sane gratiam saltem
gratus recedere vultam; nec desistam Deum per gratiam
exorare, ut Altissimi Dni Praesulem quam dignissime
ut incoleam, omnium bonorum felicitate in Deo ac-
cet posteror, in diuturno tempore felici det inico, &
Sufi Diacosi Praesulem piissimum, ac sapientissimum
Dnum, ac Patrem Oxonium diu sociorem tutari, diu
Perum cum hoc finitima animi mei vota effunderem, et
me mihi occurrit Evangelium Pardalicum, Anno superiorum
me condonatum, & a Conventibus per V. Consistorium Tabu-
ad hoc deputatis, xentum, approbatum, sed Praesulino, ut a
receptum, de hujus impressione celebrandum, et est omni-
nidi me Altissimi Dni Praesulati, rara munificentia, zelus in-
moverda Dei gloria, et piissima liberalitas. Constatat
profecto gens. Van data, ne exoratis Deae duce, in jore, di-
in eo passus est. detestamentum, quod libris sine natali
Societatum proficua est, et, eam de qua Ingubria ex Anno
suspensa trahit. Et quod in suscipiet, gemat, dum Con-
gento

gentem suam, olim celeberrimam, in eam miseriarum abyssum pres,
 lapsam, ut ne quidem librum Evangeliorum rusticantibus, et indotis
 angelantibus, in typo produrere valent. Unde plerique mirantur, esse
 mentis, necio, curam nostras ne Antecessores magis, an supra modum
 quod pro populi nostris utilitate agendi adstruimus nihil. Et sane
 ut sane deficiam, et turpem ignavia, dum Ecclesiastica disciplina
 fundamenta ponere in Seminario Pausonensi, a Ritmo Bno, via
 memoria Mexico facta, eo tum Praefecto Clericorum, Poras sane sine
 cubra sustinere debimus miseris Panjabi. Et merito, vel enim loci,
 pro utimur, in Croatia in typo Evangelii, qui scriptis, pro varietate
 scripturae aliqua misere condonata sunt, ut cum explanis Reliquis, aut
 Clerici Concedunt Ambonem, invitati ad populum dicitur, saepe numero
 in vulgaribus Evangelio offendunt in tanta offensione presentium.
 Ipse, qui praesens, dum quidam Religiose finita dictione sacra pro,
 dicitur populo, in medio Orationis iuris, et nec me pronuntiare pos-
 sunt. Croatia autem quae unum libello, Croatiae eos necesse est, et alij
 voce certis in locis sufficere Croatia, in alij vero pronuntiationem di-
 versam adhibere, ut populo Capia, quod utrumque sicut seorsum causat
 difficultatem illam praesens. Unde manifeste constat a vero abesse
 eum, qui unum Ritmo Bno Praefecti auctor est, afferere, nos, nostramque
 gentem exacte intelligere Croatiae Evangelium. Et dato, sed nunquam
 concedendo, quod Croatiae intelligeremus, et eo tamen in effectum
 manentem esse laborum, onem in interpretandi Evangelii, siquidem in data
 genis auctoris vixi praeterea, ut typum sui idioma, suadet. Videt qui,
 sem, et Latinam omnem auctorem, et Latino praesens, ad nos delatum
 librum Novi Testamenti, in sane linguam versionem Continensem, qui
 expressit ex eo, quod, et multisque Catholicorum eximioribus, quod sit au-
 thoris Hareta, sicut Sam. Küzmič, Tradicenti Suis, nisi quidem
 in quo Logomane, aut in Religione affert, cuius cum sectione relictis in
 potissima,

notissimum, qui aliam n̄ Callens linguam, n̄ facile se patens, ab ipso
 usq̄ aretū, donec per nostras in egypto alij latini dicitur. Sed
 nec modica notij Confusioni Cedit, quod adversarij nostri p̄
 suis perigens, inde se operent, plura illi laborant, ut in
 in lecta stabiliant, alios seducant, quam nos ad confutandum ad
 p̄fūd. in sine, et ab ea abstantes reducendos. Hinc in via am
 mo. tuem quā Casejivum concinandi, e vicijs Antigonis et
 tractum, in gratiam orōtra gentis, p̄s sup̄s itaenbratione munda
 tum p̄cepi a V. Consiſtorio ante Hypallachionem Almi Dni P̄cipi
 his, sed cum raris / fractionis ap̄tatum mullegerim Cunnosium
 a Confessione dicti Casejivini mihi p̄cedere p̄firmat. donec
 a inuicem ejusdem me gratiate p̄solari dignosq̄ Illustrat.
 mus Dni Praesul. Eminenti p̄cepto merit opus conservatura
 est Altissimi Altas V̄tra p̄re suscipere Parviniū dicti Carce
 seos Libelli, signidem raris p̄tulum speramus, ut elaboratum
 ante aliquot annos a supra facto Praebicantio suscipi Casej
 rim e manibus Aristotichum eō factius excipiamus, si alium
 genti vandata p̄videssimus legendum. Ad tot, rarisq̄ op̄s
 difficultates, tollendas, et tam stabilendas et oves in fide, p̄m
 p̄cauendas librorum animas, dictum Praesulum cum dea
 rionibus p̄de Concione p̄cauari solitis Altis Dno Praesulite,
 canat Faventissimo nitum mihi est humillime dedicando Offer
 cet cum votis sim Illustris tua, sit et iſte exipius labor Epi
 dem Altis Dni Praesulib. p̄m et ad servatissimum. p̄m
 Illustris tua rarisq̄ verbo, et aridissime p̄cauolabre gratia
 favonum. Facere quidem Majestas Altis Dni Praesulib. me de
 serere debuit, ne sane p̄tulum dedicarem Illustrat. Ina
 attamen benigna lenitas, et sancta benignitas, ardentissimq̄ ero
 concedim tibi p̄m zelus, mihi p̄videssimus, ad Altis Dni
 ore exipium opus conservarem. Quod p̄m p̄m p̄m p̄m p̄m
 ratum Clementi foreve dioneq̄ Altas V̄tra: Floribz sine vanda

Violai Küzmitz

lia Pauli medicorum, et erubescit, si e reali fuligine, et torrens aethi-
 perit electorum huius libri Evangeliorum, qui in a. Marivadi uncom an
 nichilum argelas. Qui si Clementissimas illi sua oculos. mensebit, tum
 votum unam attingens latorei mei, et huius numerabilia jam facta,
 immobilitate digna se servavit, ita et huius libellis illi huius nomen,
 et gloriam celebrabit in saecula. Quem dum sub benignissimo Patro-
 num, et liberalitatis pallium huius Comedo, beneficentiam sezeram
 huiusmodi huius affectu ergo huius et amovio.

Amo Dni Praesidi, Dni
 Patrom Praesidi

7. Novemb. 1777 in
 Valle Draconis

Infimus, et indigenus Paro-
 chus, et officarius huius
 Parochiae ad S. Benedictum

I. Conceptionem ab Anno Dni Praesidi Anno Dni 1777 V. A. Diaconus
 huiusmodi gratias praestem, ansep. Illi sua gratias, unam puer-
 rum, huiusmodi, Praesidi D. Ratum V. A. Diaconus V. A. Consi. fovero
 submittit. Dni autem minime huius dicta Casergeros digromore. Ce-
 mentis dignata suerit illi huius V. A. huius suplico devoti huius, n dedi,
 huius Anno Dni Praesidi mihi huiusmodi non fedele.

LITERATURA

- Johann CSAPLOVICS, E. V. JESZENOVA, 1829: *Croaten und Wenden in Ungarn*. Pressburg.
- Gyula GÉFIN, 1935: *A szombathelyi egyházmegye története III*. Szombathely.
- Jožef KOŠIČ, 1992: *Starine Železnih ino Salaskih Slovenov. Življenje Slovencev med Muro in Rabo*. Izbor del. Budimpešta.
- Vilko NOVAK, 1935: *Slovstveno delo Slovenske krajine. Slovenska krajina*. Beltinci.
- 1936: *Izbor prekmurske književnosti*. Celje.
- 1975/76: *Zbornik Štefana Küzmiča. Jezik in slovstvo XXI/2*.
- 1976: *Izbor prekmurskega slovstva*. Ljubljana.
- Jože SMEJ, 1976: *Muza Mikloša Küzmiča*. Ljubljana.
- 1982: *Simon Čergič, župnik in pesnik*. Maribor.
- Ivan ŠKAFAR, 1975: *Iz dopisovanja med škofom J. Szilyjem in Miklošem Küzmičem v zvezi s sedmimi Küzmičevimi knjigami. Slavistična revija XXIII/1*.
- Anton VRATUŠA, 1939: *Razvoj prekmurske književnosti do Ivanocija. Trgovski list (prekmurska številka) XXII/68*.
- 1974: *Jezik »Nouvoga zákona« in »Svéti evangyeliomov«*. *Zbornik Štefana Küzmiča*. Murska Sobota.
- Ivan ZELKO, 1937: *Mikloš Küzmič*. Sobota.
- 1963: *Zgodovina soboške dekanije*. Špitalič.

ZUSAMMENFASSUNG

Hat sich Mikloš Küzmič in seiner Übersetzung der Evangelien wirklich an Štefan Küzmič gelehnt? So lautet die Frage des Autors im vorliegenden Artikel.

In der allgemeinen Einführung in die slowenische Standardübersetzung der Heiligen Schrift, Ljubljana 1996, 41 lesen wir (aufgenommen nach Janko Šlebinger, SBL I, 598): »Mikloš Küzmič hat die Evangelien nach Vulgata übersetzt und hat sich sowohl in der Orthographie als in der Sprache an Štefan Küzmič gelehnt.« Es handelt sich nämlich um zwei Bücher: *Szvéti evangyeliomi*, 1780 (Die heiligen Evangelien, M. Küzmičs Übersetzung, Abkürzung SE) und *Nouvi zákon*, 1771 (Das neue Testament, Š. Küsmičs Übersetzung, Abkürzung NZ).

Vilko Novak erläutert die obbenannte Behauptung so: SE ist keine einfache »Abschrift« des NZ. Die M. Küzmičs Selbstständigkeit bezeugt auch eine Neuheit der Orthographie: Für den Buchstaben ž hat er nämlich das Zeichen 's eingeführt (Izbor prekmurksega slovstva 1976: 183).

Anton Vratuša lässt in einzelnen Fällen die Möglichkeit zu, dass nämlich M. Küzmič bei der Übersetzung SE hier und da einen Ausdruck aus dem NZ abschreiben könnte (Zbornik Štefana Küzmiča 1974: 62–69).

Aus dem hier veröffentlichten und an den Bischof János Szily adressierten M. Küzmičs Brief vom 1. November 1777 können wir eine Folgerung ziehen, und zwar, dass M. Küzmič nicht einmal NZ verwendet hat. Einige Ausdrücke, die in SE und NZ gleichlautend sind, stammen entweder aus den kajkavischen handschriftlichen Gesangbüchern (katholischen und protestantischen), die in Prekmurje (Übermurgebiet) niedergeschrieben oder sogar verfasst wurden, oder aus vielen handschriftlichen Übersetzungen der Priester (»scripta«).

Im M. Küzmičs vorliegenden Brief spiegelt sich seine Sorge für die Reinheit der »alten slowenischen Sprache« ab. Der Brief ist auch für die Slawistik interessant, weil M. Küzmič hier den Unterschied zwischen der kroatischen (kajkavischen) Sprache und der »alten slowenischen Sprache« betont. Und so hat er den slowenischen Charakter des Übermurgebiets bewahrt.